

Uniwersytet Wrocławski

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

Anna Adamska – Gallant

Instytucja tzw. świadka wrażliwego.

**Analiza prawno-kryminalistyczna na podstawie praktyki międzynarodowych
trybunałów karnych i sądów hybrydowych**

streszczenie rozprawy doktorskiej

napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Macieja Szostaka

Przedmiotem niniejszej rozprawy jest instytucja tzw. świadka wrażliwego w postępowaniach karnych toczących się przed sądami międzynarodowymi i hybrydowymi przedstawiona w interdyscyplinarnej perspektywie badawczej ze stanowiska taktyki kryminalistycznej, uwarunkowań kryminologicznych, a nadto w jej aspekcie materialnokarnym oraz prawnoprosocym.

Analiza praktyki sądów powołanych do orzekania w sprawach o zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości w odniesieniu do świadków tych niezwykle drastycznych czynów pokazuje, iż coraz częściej stosowane są wobec nich rozwiązania ukierunkowane na ochronę ich dobrostanu, który z różnych przyczyn może być zagrożony. Powszechnym staje się również używanie w dokumentach dotyczących funkcjonowania tych sądów określenia 'świadek wrażliwy' (*vulnerable witness*) w stosunku do świadków szczególnie narażonych na różnego rodzaju niedogodności związane ze składaniem zeznań.

W rozprawie podjęto próbę ustalenia na potrzeby międzynarodowego postępowania karnego kryteriów determinujących kategorię tzw. świadków wrażliwych. Ich zastosowanie ułatwi identyfikację takich świadków na możliwie wczesnym etapie postępowania, jak również pozwoli zrozumieć motywację, która nimi kieruje przy podejmowaniu decyzji o składaniu zeznań. To z kolei pozwoli na uruchomienie odpowiednio wcześnie właściwego systemu wsparcia oraz na zastosowanie taktyki kryminalistycznej dostosowanej do uwarunkowań świadka, tak aby uzyskać od niego jak najbardziej wiarygodne depozycje. Dzięki temu dobrostan świadka będzie lepiej chroniony, a postępowanie karne w sprawach o zbrodnie międzynarodowe będzie prowadzone efektywniej ze względu na możliwość uzyskania pełniejszego i bardziej rzetelnego materiału dowodowego.

W pierwszym rozdziale rozprawy przedstawiono miejsce tzw. świadka wrażliwego w klasyfikacji świadków występujących przed sądami międzynarodowymi i hybrydowymi, co

wymagało również syntetycznej prezentacji specyfiki toczących się przed nimi postępowań karnych. Zaproponowane rozróżnienie świadków, dokonane z uwzględnieniem celu postępowania oraz taktyki budowania sprawy, może przyczynić się do bardziej efektywnego gromadzenia dowodów. Świadomość znaczenia konkretnych informacji oraz źródeł dowodowych dla potrzeb ustalenia okoliczności zaistniałych wydarzeń oraz dla odtworzenia ich szerszego kontekstu jest kluczowa dla sformułowania oskarżenia w sprawie o zbrodnie wojenne oraz zbrodnie przeciwko ludzkości.

W kolejnym rozdziale wskazano niektóre ze specyficznych uwarunkowań, które mogą mieć wpływ na tzw. świadka wrażliwego, zarówno o charakterze wewnętrznym, leżącym po stronie świadka, jak i względem niego zewnętrzne. Ten drugi element odgrywa szczególnie ważną rolę w sprawach o zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości, które ze swej istoty są doświadczeniem zbiorowym, a nie wyłącznie indywidualnym. W odróżnieniu od postępowań przed sądami krajowymi stawianictwo świadka przed sądem międzynarodowym wymaga jego dobrej woli. Dlatego konieczne jest również dobre rozumienie motywacji, jaka nim kieruje przy podejmowaniu decyzji, czy złożyć zeznania w sprawie. Świadomość, jakie mogą być motywy przemawiające za udziałem w postępowaniu, może ułatwić pozyskiwanie świadków, w tym tzw. wrażliwych, bez których skuteczne prowadzenie sprawy nie jest możliwe.

Ostatni rozdział rozprawy zawiera prezentację elementów taktyki kryminalistycznej znajdujących zastosowanie wobec tzw. świadków wrażliwych na poszczególnych etapach postępowania karnego prowadzonego w ramach międzynarodowego wymiaru sprawiedliwości. Szczególną uwagę zwrócono na wsparcie udzielane świadkom oraz sposoby ochrony ich dobrostanu na różnych etapach postępowania, w tym w trakcie składania zeznań przed sądem, którego istotnym elementem jest przesłuchanie krzyżowe, stanowiące dla tzw. świadków wrażliwych z uwagi na swoją specyfikę źródło znacznego stresu.

Przedstawione w zakończeniu wnioski o charakterze interdyscyplinarnym dotyczące tzw. świadka wrażliwego w postępowaniach przed sądami międzynarodowymi i hybrydowymi uzasadniają potrzebę kontynuowania badań tego zjawiska. Przeprowadzona analiza daje podstawy do wskazania pewnych wspólnych uwarunkowań mających wpływ na tzw. świadka wrażliwego, a w konsekwencji na to, w jaki sposób należy z nim postępować, aby pozyskać wartościowe zeznania przy możliwie daleko idącym poszanowaniu jego dobrostanu.

06.08.2021 plawuszkiewicz